

Cyngor Dinas Casnewydd

Crynodeb archwiliad blynyddol 2020

Dyma grynodedb o'n harchwiliad ar gyfer Cyngor Dinas Casnewydd Mae'n dangos y gwaith a gwblhawyd ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol diwethaf, a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2019. Mae'r crynodeb o'n harchwiliad yn rhan o ddyletswyddau Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Mae rhagor o wybodaeth am y dyletswyddau hyn ar gael ar ein [gwefan](#).

Ynglŷn â'r Cyngor

Rhai o'r gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor

Ffeithiau allweddol

Mae gan y Cyngor 50 o gynghorwyr sy'n cynrychioli'r pleidiau gwleidyddol canlynol:

- 31 Llafur
- 12 Ceidwadwyr
- 4 Annibynwyr Casnewydd
- 2 Democrat Rhyddfrydol
- 1 Annibynnol

Gwariodd y Cyngor £313.9 miliwn ar ddarparu gwasanaethau yn ystod 2019-20, sef y seithfed gwariant uchaf o blith y 22 cyngor unedol yng Nghymru.

Ar 31 Mawrth 2020, roedd gan y Cyngor £78.8 miliwn o gronfeydd ariannol wrth gefn y gellir eu defnyddio. Mae hyn yn cyfateb i 25% o wariant blynyddol y Cyngor ar wasanaethau, sef y 5ed canran uchaf o blith y 22 cyngor unedol yng Nghymru. Mae'r cronfeydd ariannol y gellir eu defnyddio yn cynnwys £42.3 miliwn (53.4% o gyfanswm y cronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio) sydd wedi'u clustnodi ar gyfer dau gynllun Menter Cyllid Preifat.

Ffeithiau allweddol

Bernir bod 23 (24%) o'r 95 ardal yng Nghasnewydd ymhlith y 10% mwyaf difreintiedig yng Nghymru, sef y gyfran uchaf o blith y 22 cyngor unedol yng Nghymru¹.

Rhagwelir y bydd poblogaeth Casnewydd yn cynyddu 11.9% rhwng 2020 a 2040 o 155,763 i 174,290, gan gynnwys cynnydd o 3.6% yn nifer y plant, cynnydd o 8.5% yn nifer y boblogaeth oedran gweithio a chynnydd o 34.3% yn nifer y bobl 65 oed a throsodd².

Dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol

Rydym yn cwblhau gwaith bob blwyddyn i gyflawni'r dyletswyddau canlynol

- **Archwilio Cyfrifon**

Bob blwyddyn mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor i sicrhau bod arian cyhoeddus yn cael ei gyfrifo'n briodol.

- **Gwerth am arian**

Mae'n rhaid i'r Cyngor roi trefniadau ar waith i gael gwerth am arian am yr adnoddau y mae'n eu defnyddio, a rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol fod wedi'i fodloni ei fod wedi gwneud hyn.

- **Gwelliant parhaus**

Mae'n rhaid i'r Cyngor roi trefniadau ar waith hefyd i wneud gwelliannau parhaus, gan gynnwys cynlluniau ac adroddiadau cysylltiedig, ac mae'n rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu a yw'r Cyngor yn debygol o fodloni'r gofynion hyn (neu wedi gwneud hynny).

- **Egwyddor datblygu cynaliadwy**

Mae angen i gyrff cyhoeddus gydymffurfio â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu eu hamcanion llesiant a chymryd camau i'w cyflawni. Rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu i ba raddau y maent yn gwneud hyn.

¹Diffinnir ardal yn y cyd-destun hwn fel 'Ardal Cynnyrch Ehangach Haen Is'. Ffynhonnell: Stats Cymru

² Ffynhonnell: Stats Cymru

Ers Gwanwyn 2020, mae'r pandemig parhaus wedi effeithio ar ein gwaith archwilio. Rydym yn cydnabod y straen enfawr ar wasanaethau cyhoeddus ac wedi ail-lunio ein rhaglen waith a dod o hyd i ffyrdd newydd o weithio i leihau ei effaith ar ymateb cyrff cyhoeddus i COVID-19, gan barhau i gyflawni ein dyletswyddau statudol.

Er mwyn cyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol, rydym yn cwblhau prosiectau penodol, ond rydym yn dibynnu ar waith archwilio arall hefyd, a gwaith rheoleiddwyr fel Arolygiaeth Gofal Cymru ac Estyn (yr arolygiaeth addysg). Rydym yn ystyried canfyddiadau ein gwaith archwilio wrth asesu a yw'r Cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i sicrhau gwerth am arian. Ceir crynodeb o'n canfyddiadau a'n casgliadau isod.

Yr hyn a ganfuwyd gennym

Archwiliad o Gyfrifon 2019-20 Cyngor Dinas Casnewydd

Bob blwyddyn, rydym yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor.

Ar gyfer 2019-20:

- rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn ddiamod wir a theg ar ddatganiadau ariannol y Cyngor ar 30 Medi 2020. Roedd hyn ar ôl y dyddiad cau statudol, sef 15 Medi 2020, o ganlyniad i'r pwysau a achoswyd gan y pandemig COVID-19. Cymerodd y Cyngor y mesurau statudol priodol i esbonio'r oedi hwn ar ei wefan.
- paratowyd Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac Adroddiad Naratif y Cyngor yn unol â Chod CIPFA a chanllawiau perthnasol. Roeddent hefyd yn gyson â'r datganiadau ariannol a baratowyd gan y Cyngor a chyda'n gwybodaeth ni am y Cyngor.
- roedd ansawdd y datganiadau drafft a gyflwynwyd i'w harchwilio ar 6 Gorffennaf 2020 yn dda ar y cyfan, er bod ein Memorandwm Archwiliad o Gyfrifon wedi nodi rhai meysydd i'w gwella yn y dyfodol.
- gwnaed nifer o newidiadau i ddatganiadau ariannol y Cyngor yn deillio o'n gwaith archwilio, a adroddwyd i'r Pwyllgor Archwilio yn ein Hadroddiad Archwiliad o Gyfrifon ym mis Medi 2020.
- yn ogystal â chyfrifoldebau'r Archwilydd Cyffredinol am archwilio datganiadau ariannol y Cyngor, mae'n gyfrifol am ardystio nifer o ffurflenni a hawliadau grant hefyd. Byddwn yn adrodd yn fanylach ar ganlyniadau'r gwaith hwn i'r Pwyllgor Archwilio unwaith y mae wedi'i gwblhau.
- mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi cyhoeddi'r dystysgrif yn cadarnhau bod archwiliad cyfrifon 2019-20 wedi'i gwblhau.
- mae ffeithiau a ffigurau allweddol o ddatganiadau ariannol 2019-20 ar gael [yma](#).

Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol: Archwiliad o Atal a Mynd i'r Afael ag Ymddygiad Gwrthgymdeithasol (Ionawr 2020)

Roedd yr archwiliad a gwblhawyd gennym yn 2019-20 yn ystyried i ba raddau y mae'r Cyngor wedi gweithredu'n unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth gymryd camau i atal a mynd i'r afael ag ymddygiad gwrthgymdeithasol. Daethom i'r casgliad bod y Cyngor a'i bartneriaid wedi ymrwymo i fynd i'r afael ag ymddygiad gwrthgymdeithasol, ond nad ydynt wedi nodi gweledigaeth hirdymor eto, wedi'i llywio gan farn y cyhoedd, ar gyfer sut i fynd i'r afael ag achosion sylfaenol ymddygiad gwrthgymdeithasol. [Gellir gweld yr adroddiad llawn yma.](#)

Gwelliant Parhaus

Ar dystiodd yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau cyfreithiol ar gyfer cynllunio ac adrodd ar welliannau, ac mae'n credu ei fod yn debygol o fodloni gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 yn ystod 2020-21.

Cynaliadwyedd Ariannol (Awst 2020)

Yn ystod 2019-20, buom yn archwilio cynaliadwyedd ariannol pob Cyngor yng Nghymru. Ym mis Awst 2020 cyhoeddwyd ein hadroddiad a ddaeth i'r casgliad bod sefyllfa ariannol Cyngor Dinas Casnewydd yn gymharol gryf, ond yn ddiweddar mae wedi cydnabod yr angen i ddatblygu dull mwy strategol a chynaliadwy o atgyfnerthu ei sefyllfa. [Gellir gweld yr adroddiad llawn yma.](#)

Y Fenter Twyll Genedlaethol

Ym mis Hydref 2020, cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol ei adroddiad ar ganfyddiadau ymarfer paru data diweddaraf y Fenter Twyll Genedlaethol (NFI) yng Nghymru. Roedd yr ymarfer yn helpu cyrff cyhoeddus yng Nghymru, gan gynnwys y 22 awdurdod unedol, i nodi twyll a gordaliadau gwerth £8 miliwn. Mae'r adroddiad ar gael ar ein gwefan [yma](#). Mae'r Fenter yn parhau i gael ei datblygu, ac yn yr ymarfer NFI arfaethedig (NFI 2020-2022), bydd gan awdurdodau lleol fynediad at ddata sydd wedi'i baru er mwyn helpu i nodi ceisiadau twyllodrus posibl ar gyfer grantiau cymorth busnes COVID-19.

Gwasanaethau Iechyd yr Amgylchedd (Tachwedd 2019)

Yn ystod 2019-20, fe wnaethom ailystyried y themâu a'r dysgu a nodwyd yn ein hadroddiad yn 2014, sef **Cyflawni â llai – yr effaith ar wasanaethau iechyd yr amgylchedd a dinasyddion**. Cyhoeddwyd yr adroddiad ym mis Tachwedd 2019 ac, ar y pryd, daeth i'r casgliad bod cynnydd y Cyngor wrth ymateb i'r argymhellion wedi bod yn gymysg hyd yn hyn, er bod cynllun gwasanaeth ar gyfer iechyd yr amgylchedd yn cynnwys camau gweithredu oedd â'r nod o ymateb i'r argymhellion oedd ar ôl. Mae'r Cyngor wedi rhoi'r gorau i ddarparu unrhyw wasanaethau iechyd yr amgylchedd dewisol ac eithrio'r rhai sy'n cynhyrchu incwm. Hefyd, mae'r Cyngor wedi cwtogi darpariaeth o rai gwasanaethau statudol. [Gellir gweld yr adroddiad llawn yma.](#)

Arolygiaethau Eraill

Ystyriwyd adroddiadau Arolygiaeth Gofal Cymru (AGC) ac Estyn hefyd, ynghyd ag unrhyw gamau dilynol a gymerwyd gan y Cyngor mewn ymateb. Cynhaliodd AGC, ynghyd ag Arolygiaeth Cwnstabiliaeth a Gwasanaethau Tân ac Achub Ei Mawrhydi (HMICFRS),

Arolygiaeth Gofal Iechyd Cymru (AGIC), Arolygiaeth Prawf Ei Mawrhydi ac Estyn, arolygiad ar y cyd rhwng 2 a 6 Rhagfyr 2019 yn ymwneud â'r ymateb amlasiantaethol i gamdriniaeth ac esgeulustod yng Nghasnewydd. Hwn oedd yr arolygiad peilot cyntaf yng Nghymru a oedd yn cynnwys pum arolygiaeth yn adolygu trefniadau amddiffyn plant. [Gellir gweld y llythyr a gyhoeddwyd yma.](#)

Hefyd, cyhoeddodd AGC llythyr Adolygu Perfformiad Awdurdod Lleol. Mae'r llythyr ar gael [yma.](#)

Roedd gwasanaethau sydd wedi'u cofrestru gydag AGC yng Nghasnewydd yn destun adolygiad rheolaidd, ac mae adroddiadau AGC ar gael [yma.](#)

Fel arfer, arolygodd Estyn ysgolion lleol yng Nghasnewydd, ac mae'r adroddiadau ar gael [yma.](#)

Ym mis Ionawr 2021, cyhoeddodd Estyn adroddiad o'r enw [Cymorth awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol i ysgolion ac UC Dau i ymateb i COVID-19](#). Mae'r adroddiad cenedlaethol hwn yn ymdrin â sut mae cynghorau ledled Cymru wedi addasu eu gwaith i ymateb i heriau COVID-19.

Astudiaethau Llywodraeth Leol

Yn ogystal â gwaith lleol ym mhob cyngor, bob blwyddyn rydym yn cynnal astudiaethau ledled y sector llywodraeth leol hefyd i wneud argymhellion ar gyfer gwella gwerth am arian. Ers yr adroddiad gwella blynyddol diwethaf, rydym wedi cyhoeddi'r adroddiadau canlynol:

Y 'Drws Blaen' i Ofal Cymdeithasol (Medi 2019)

Ystyriwyd effeithiolrwydd y 'drws blaen' newydd i ofal cymdeithasol, gan edrych yn benodol ar wasanaethau i oedolion. Er bod cynghorau'n atal y galw am ofal cymdeithasol, canfuwyd nad yw gwybodaeth, cyngor a chymorth yn effeithiol yn gyson. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma.](#)

Adolygiad o Fyrddau Gwasanaethau Cyhoeddus (Hydref 2019)

Rydym wedi archwilio sut y mae Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn gweithredu; gan edrych ar eu haelodaeth, eu cylch gorchwyl, amllder a ffocws cyfarfodydd, y modd y maent yn cyd-fynd â phartneriaethau eraill, adnoddau a threfniadau craffu. Daethom i'r casgliad nad yw Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn debygol o wireddu eu potensial oni bai y rhoddir rhyddid iddynt i weithredu'n fwy hyblyg ac i feddwl a gweithredu'n wahanol. Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma.](#)

Cynnydd o ran gweithredu'r Ddeddf Trais yn Erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Tachwedd 2019)

Rydym wedi archwilio sut y mae dyletswyddau a chyfrifoldebau newydd y Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru) yn cael eu cyflwyno a'u cyflawni. Gwelwyd bod dioddefwyr a goroeswyr cam-drin domestig a thrais rhywiol yn cael eu methu yn aml gan system anghyson, gymhleth a thameidiog. Gellir gweld yr adroddiad [yma.](#)

Cysgu Allan yng Nghymru – Problem i Bawb; Cyfrifoldeb i Neb (Gorffennaf 2020)

Edrychwyd ar ba mor dda y mae gwasanaethau cyhoeddus yn ymateb i fater cysgu allan. Yn gyffredinol, gwelwyd bod ymateb i COVID-19 yn gyfle i gyrff cyhoeddus ddechrau mynd i'r afael â gwendidau hirsefydlog mewn trefniadau gweithio mewn partneriaeth sydd wedi eu hatal rhag mynd i'r afael â chysgu allan yn y gorffennol.

Gellir gweld yr adroddiad [yma](#).

Deddfu Gwell (Medi 2020)

Mae'r adroddiad hwn yn defnyddio pum adroddiad a gyhoeddwyd rhwng 2019 a heddiw yn edrych ar sut mae awdurdodau lleol yn ymateb i'r her o weithredu deddfwriaeth newydd. Mae rhoi deddfwriaeth ar waith yn dasg gymhleth, ac mae angen i Lywodraeth Cymru a'r Senedd roi ystyriaeth fanwl i'r dasg hon pan fyddant yn cynnig ac yn gwneud unrhyw ddeddfwriaeth newydd. Mae'r papur yn tynnu sylw at yr anawsterau a wynebir gan awdurdodau lleol a'u partneriaid yn y sector cyhoeddus wrth weithredu eu cyfrifoldebau newydd.

Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Masnacheiddio mewn Llywodraeth Leol (Hydref 2020)

Mae cynghorau wedi ymgymryd â gweithgarwch masnachol ers amser maith, ac mae llawer o gynghorau'n archwilio cyfleoedd masnachol ychwanegol i liniaru yn erbyn y pwysau ariannol y maent yn eu hwynebu. Mae'n hadroddiad wedi'i anelu'n benodol at helpu aelodau etholedig ac uwch-swyddogion i archwilio a dyfarnu ar yr effaith bosibl ar eu sefydliadau wrth ystyried a ddylid ymgymryd â gweithgareddau masnacheiddio. Bydd hefyd yn helpu cynghorau i ddangos pa mor dda y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau o safbwynt sicrhau gwerth am arian.

Gellir gweld yr adroddiad llawn [yma](#).

Gwaith sydd ar y gweill ar gyfer 2020-21

Edrychwyd hefyd ar yr heriau a'r cyfleoedd allweddol sy'n wynebu'r Cyngor. Gallai'r risgiau hyn effeithio ar allu'r cyngor i gyflawni ei rwymedigaethau cyfreithiol mewn perthynas â'r egwyddor datblygu cynaliadwy, y defnydd o'i adnoddau a gwelliant parhaus.

Y risg a'r broblem fwyaf arwyddocaol sy'n wynebu cynghorau a'r sector cyhoeddus ehangach yn ystod 2020-21 yw pandemig COVID-19. Rydym wedi llunio ein gwaith i roi sicrwydd a her mewn ffordd sy'n helpu i gefnogi'r Cyngor drwy'r cyfnod hwn. Mae ein gwaith ar gyfer 2020-21 yn cynnwys:

- cynllunio adferiad mewn ymateb i bandemig COVID-19;
- prosiect dysgu COVID-19 – helpu i nodi a rhannu dysgu o'r ffordd y mae cyrff cyhoeddus wedi ymateb i'r pandemig;
- sicrwydd ac asesu risg; ac
- adolygiad o gynaliadwyedd ariannol y Cyngor.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth, ac fe'i penodir gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n fwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn atebol i'r Senedd.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau'r parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Y mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi ac sy'n gysylltiedig â hi, Comisiwn y Senedd a chyrrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Archwilio Cymru yw'r enw cyfunol anstatudol ar gyfer Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân y mae ganddynt ill dau eu swyddogaethau cyfreithiol eu hunain fel y disgrifir uchod. Nid yw Archwilio Cymru yn endid cyfreithiol.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg ac yn Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg hefyd.